

Ondrej Marchevský

Medzinárodná konferencia *Intuícia a imaginácia vo filozofii a vede (10–12 X 2018)*

*Международная конференция:
Интуиция и воображение в философии и науке (10–12 X 2018)*

V dňoch 10.–12. X 2018 sa v kongresovom centre Slovenskej akadémie vied v Starej Lesnej uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia, ktorá niesla názov *Intuícia a imaginácia vo filozofii a vede*. Konferencie Slovenského filozofického združenia pri SAV predstavujú tradičné filozofické podujatia, ktoré každoročnej utvárajú odborný kolorit slovenskej filozofie. Spoluorganizátorom bol aj Filozofický ústav SAV a filozofické pracoviská verejných vysokých škôl.

Konferencie sa zúčastnilo viac ako 40 účastníkov, z ktorých veľká väčšina predstavila aj svoje príspevky. Podujatie svojou prítomnosťou poctili, okrem domácich účastníkov, aj vzácní kolegovia z Českej republiky a Poľska. Je potešujúce že aj rady kolegov, ktorí sú účastní ako členovia auditória každoročne rastie a to u kolegov zo Slovenska i z českého prostredia.

Konferencia vychádzala z koncepčného predpokladu mnohorakej tematizácie a viacerých chápaní intuície a imaginácie ako užitočného prostriedku filozofického a vedeckého poznania. Svoje východiská opierala o to, že dané koncepcie sa odlišujú najmä v definícii intuícií a imaginácie, ako aj ich zdroja a filozofického uchopenia. Taktiež z toho, že nie sú obmedzené len na jednu časť filozofie, ale sú relevantné naprieč všetkými disciplínami, od epistemológie a metafyziky cez etiku a sociálnu filozofiu až po filozofiu umenia a filozofiu náboženstva. Intuícia sa tradične spája s rôznymi bezprostrednými formami vnímania a poznávania, zatiaľ čo imaginácia je asociovaná s obraznosťou a kreativitou. Obsahovo ráz konferencie určoval sled otázok, ktoré organizátori stanovili ako pracovné východiská: Akú úlohu zohráva intuícia a imaginácia v procese vedeckého poznávania? Je intuícia a imaginácia nevyhnutnou súčasťou každého typu poznávania? Sú intuície dané a priori alebo a posteriori? Môžu imaginácia a myšlienkové experimenty viesť ku pravde a poznaniu? Ako sa uplatňuje imaginácia pri tvorbe filozofických a vedeckých myšlienkových experimentov alebo pri koncipovaní vízií a utópií o lepšej spoločnosti? Aký je vzťah medzi imagináciou a kreativitou? Aké

relevantné sú pre filozofické uvažovanie výsledky psychologických kognitívno-vedných výskumov týkajúcich sa intuície a imaginácie?

Podujatie bolo realizované v dvoch hlavných formátoch: plenárne prednášky, vystúpenia v sekciách. Celé dianie bolo sústredené do jednej hlavnej kongresovej sály, čím sa vytvoril výborný priestor na koncentrovanú a sústredenú prácu. Odborný program konferencie bol doplnený slávnostnou recepciou, ktorá dotvárala ráz podujatia v neformálnom duchu komornejších diskusií a rozhovorov.

Po privítaní účastníkov a prednesení úvodných príhovorov bola práca kongresu započatá plenárnymi prednáškami pozvaných hostí. S plenárnou prednáškou „*Chodí mi to po rozume*“ alebo *intuitívne a imaginatívne vhlady do (spolu) bytia* vystúpil profesor Július Fuják z Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Prednáška sa venovala nastolenej problematike akosti intuície a imaginácie a ich prípadného vzťahu, a to v udalostiach rôznych druhov myslenia. Autor staval na svojej bohatej skúsenosti, ktorá dokáže akcentovať na verbálne (pojmotvorné i neverbálne (obrazo-/zvukotvorné), keďže so špecifickou podobou týchto fenoménov sa stretáva vo svojej praxi semiotika hudby a zároveň intermedialno-hudobného tvorca. Uvažovanie a artikulácia týchto vzťahov bola opretá o vzájomne interferujúce odkazy na Františka Mika, Konrada Lorenza, Verenu Kastovú a tiež Rolanda Barthesa. Pútavosť prednášky bola dotvorená konkrétnymi osobnými skúsenosťami s intuíciou a imagináciou v procesoch tvorby odborného textu a umeleckých diel, hlavne tých hodobných.

Profesor Emil Višňovský z Komenského univerzity v Bratislave v príspevku *Intuícia a imaginácia: čo s tým má spoločné pragmatizmus?* predstavil koncepty intuície a imaginácie z hľadiska filozofie pragmatizmu. Nosne sa sústredil na koncepcie Ch.S. Peircea a R. Rortyho. V prípade prvého akcentoval jeho odmietavý postoj k tradičnému – karteziánskemu – pojmu intuície v kontexte koncepcie zdravého rozumu a vedeckého skúmania. R. Rorty bol prezentovaný ako ten, ktorý odmietal pojem intuície v kontexte svojej kritiky fundacionizmu a reprezentacionizmu. V závere prednáška poukázala na metafilozofické implikácie pragmatistického chápania intuície a imaginácie.

V prvý deň odznelo ešte niekoľko podnetných príspevkov domácich autorov, z ktorých by sme dali čitateľovi do pozornosti obzvlášť dva: príspevok profesora Miroslava Marcelliho a profesora Františka Mihinu. Prvý z menovaných, profesor Marcelli v prezentácii s názvom *Intuícia a abdukcia* zdôraznil v úvode, že zatiaľ čo intuícia býva štandardne vymedzovaná ako bezprostredné pochopenie predmetov a stavov, abdukcia sa zaraďuje medzi inferenčné, a teda sprostredkujúce postupy. Na uvedenom základe sa snažil naznačiť tvorbu, resp. odvodenie možného protikladu, v ktorom by intuícia vystupovala proti všetkým diskurzívnym postupom poznávania vrátane abdukcie. Vo svojom príspevku upozornil na vybrané charakteristiky, ktoré dovoľujú takéto striktné oddelenie intuície od abdukcie zmierniť v prospech ich zblíženia ako poznávacích prístupov. Blížšie sa venoval koncepcii, ktorá intuíciu vníma ako osobitý spôsob prijatia celku.

Profesor Mihina vo svojom konferenčnom príspevku *Filozofia v nesúmerateľnom poli ideí alebo Hrušovský versus Losskij* sa venoval priblíženiu povahy i hodnoteniu noetického sporu medzi I. Hrušovským a N.O. Losským. Prezentácia zdôraznila, že samotná diskusia uvedených aktérov z pohľadu vývinu filozofického myslenia na Slovensku v 40.-tych rokoch minulého storočia bola dosť sledovaná. Profesor Mihina zároveň poznamenal, že zmena politických pomerov však jej náležité využitie neumožnila. Prezentácia konštatovala, že ústredný problém celej diskusie nakoniec vyriešený nebol a ani byť nemohol.

Aj druhý konferenčný deň priniesol niekoľko podnetných príspevkov. V tejto správe nebude prezentovaný obsah všetkých. Predstavené budú bližšie len niektoré. Uvedené selekcia vychádza predovšetkým z toho, že autor predkladanej správy, ako jeden z organizátorov, sa nemohol zúčastniť všetkých príspevkov a autenticky ich komentovať. Zároveň táto selekcia zohľadňuje rozsahové možnosti takejto správy. Z príspevkov druhého dňa žiada sa predstaviť ten autorstva Róberta Maca *Kantov pojem produktívnej obrazotvornosti*. Prezentácia ponúkla výklad kantovského chápania funkcie produktívnej obrazotvornosti v rámci teórie poznania. Zároveň sa snažila zhodnotiť, do akej miery sa Kantovi darí formovať koherentný a presvedčivý obraz procesu poznania a zachytiť jeho štruktúru. Zaujímalo sa o to, ako produktívna obrazotvornosť figuruje čoby sprostredkujúci článok.

Spomenuli by sme tiež príspevok Andreja Rozemberga *Kvázispomienky a kombinované spektrá: niekoľko poznámok k revizionistickej metafyzike Dereka Parfita*. Rozemberg sa pýtal na to, čo by sa zmenilo v praktickej rovine, ak by sa ukázalo, že osoba je iba sériou mentálnych udalostí? V príspevku sa pokúsil rekonštruovať myšlienkových experiment oxfordského filozofa Derek Parfit, v ktorom sa snažil podporiť tézu, že to, na čom záleží pri prežití, nie je numerická identita ja v čase. Prezentoval presvedčenie Parfita, že vzťah alebo spojenie medzi „mnou v súčasnosti“ a „mnou v budúcnosti“ je vecou stupňa alebo miery a že model osobnej identity typu „všetko alebo nič“ by mal byť nahradený modelom psychologickú kontinuity a spojitosti. V prípade takéhoto modelu osoby je možné uvažovať o významných etických implikáciách, napr. ak neexistuje ja identické v čase, potom rozlišovanie „moje“ a „ cudzie“ utrpenie, príp. preferovanie „môjho“ blaha pred blahom „druhého“ stráca svoj základ či relevantné opodstatnenie. Otázkou pre autora ostávalo, to, nakoľko je Parfitov redukcionistický model osoby zlučiteľný so svetom praxe. Ostala otvorená otázka, o tom, či je vôbec potrebné uvažovanie o mentálnych sekvenciách ako o čomsi, čo disponuje právami, povinnosťami alebo morálnou zodpovednosťou?

Okrem etablovaných kolegov zaujali aj príspevky mladých kolegov, ktorí svoju odbornú kariéru začínajú. Podnetný, no mierne nekonzistentný bol príspevok kolegu Tomáša Houdka z Prahy *Vědecký obraz světa jako produkt imaginace*. Kolega sa zaoberal problémom posúdenia vyššej hodnoty objektívnosti vedeckého poznania než je to uznané v prípade umeleckého náhľadu na svet.

Konfrontoval sa teda s pozíciou, ktorá je pomerne široko prijímaná. Cieľom jeho príspevku bolo tematizovať vzťah medzi žitou skúsenosťou a pokusmi o jej spredmetnenie. Autor si položil rad zaujímavých otázok, z ktorých obzvlášť rezonovalo, či sa pri lipnutí na objektivizáciu nevytráca pri takýchto pokusoch to zásadné, teda rozmer ľudského života?

Posledným z príspevkov druhého dňa konferencie bol taktiež prezentovaný jedným z mladých kolegov Lukášom Švihurou z Prešovskej univerzity. Príspevok bol ambicióznym autorským pokusom, ktorý bol realizovaný, dovolíme si tvrdiť, zdarne. Zakladal sa na skúmaní postojov Richarda Rortyho, presnejšie jeho uvažovania v intenciách diela *Nahodilost, ironie, solidarita*. Švihuru zaujala jeho práca s vlastnosťami, ktoré zvyčajne prisudzujeme umeniu či umelcom: imagináciu, obraznosť, kreativitu, metaforu či fantáziu. Príspevok zdôraznil, že v prepojení s týmito vlastnosťami sa filozofia má stať privátnou záležitosťou, ktorá by mala rezignovať na otázky spojené s verejným priestorom a na nárok univerzálnej platnosti výpovedí. Príspevok uvažoval o povahe dištinkcie medzi súkromným a verejným.

Z programu tretieho, záverečného dňa by sme dali do pozornosti čitateľom ďalšie príspevky. Prvý s názvom *Intuicionizmus a filozofia*, ktorý otvoril samotnú prácu konferencie v tento deň prezentovala Lenka Kocinová. Príspevok sa zaoberal otázkou aká je povaha intuícií a akú úlohu plnia, prípadne by plniť mohli vo filozofických diskusiách. Pozornosť sa sútreďala autorkou na ich epistemologickú úlohu a abstrahovala od ich skúmaní vo filozofii psychológie, či filozofii mysle. Predstavila intuicionizmus, ktorý prepájala nielen s filozofiou matematiky a s formálnou logikou, ale poukázala na zásadnú previazanie s rámcom epistemologickým.

S pohľadom fenomenologickým bolo možné konfrontovať sa v príspevku *Imaginárno u Blanchota a Lévinase* Zuzany Býmovej. Pozoruhodný pohľad na odkaz Junga, založený na dlhoročnom odbornom záujme a na značnej skúsenosti predstavila príspevkom *Imaginatívne myslenie z hlbínne psychologickéj perspektívy C.G. Junga* Ivana Ryška Vajdová. Zdôraznila, že v analytickej psychológii C.G. Junga predstavujú imaginácia rovnako ako intuícia jedny z ústredných bodov v jeho tvorbe, nevyvímajúc ani rovnu osobnú. Podľa autorky bol C.G. Jung jednou z mála osobností, ktorého vlastné imaginácie zhrnuté predovšetkým v *Červenej knihe* (2009) sa stali podkladom pre jeho celoživotné teórie. Imaginácia slúžila oddávna k rozširovaniu a prehľbovaniu vedomia a Jung na jej základe vytvoril terapeutickú metódu, ktorú nazval "aktívna imaginácia". V príspevku sa z perspektívy analytickej psychológie snažila poukázať predovšetkým na prospektívnu funkciu imaginácie a jej úlohu v každodennom živote, ale aj v tvorbe umeleckej.

Od poľským kolegov sme sa počas konferencie mohli stretnúť s príspevkami profesorov Krzysztofa Ślezińskiego *Intuitionistic logic and its importance for philosophy* a profesora Tadeusza Miczku. Profesor Miczka je tradičným účast-

níkom týchto konferencií, a v tomto ročníku vystúpil s prezentáciou *Intuicja i wyobraźnia użytkownika multimediów*. V posledný deň konferencie odznel aj príspevok autorstva Moniky Miczka-Pejestky *Oblicza wyobraźni i intuicji w perspektywie estetycznej i poznawczej*. Odvolávajúc sa na tvorbu Arthura Schopenhauera, Jeana-Paula Sartre'a, Gastona Bachelarda či tiež Mieczysława Wallisa predstavila mimoriadne zaujímavé a graficky pútavé zamyslenie sa nad postavením intuície medzi teóriou poznania a umením, či skôr reflektovaním umenia.

Považujeme za potrebné spomenúť aj vystúpenie *Imaginácia a konanie u Hannah Arendtovej* docentky A. Javorskej, ktorá sa zaoberala Arendtovej poňatím vzťahu konania a myslenia. Konanie a myslenie predstavujú podľa Javorskej pojmy, s ktorými nás konfrontuje politický život, ide o konfrontáciu jednotlivca s pluralitou. V tomto kontexte Arendtová odkazuje na otázku morálnej súdnosti najmä vo svojich prednáškach o Kantovej politickej filozofii. Morálna súdnosť spája v subjekte pozíciu aktéra a diváka. Ten je schopný kritickej sebareflexie vlastného konania, a to nielen toho, ktoré vykonal. V spojení s problematikou morálnej súdnosti a konania tematizoval príspevok aj otázku nepredvídateľnosti dôsledkov konania i zodpovednosti. Práve docentke Javorskej, ktorá je predsedníčka Výboru SFZ pri SAV patrí veľká vďaka za výborné naplánovanie a zvládnutie tejto konferencie. Výstupom bude zborník vedeckých prác.